Дослідження поінформованності підлітків щодо наявності та сутності ризиків у інтернет мережі.

Розвиток цифрових інформаційних технологій став маркером для реального підтвердження судження, що на сьогодні людське буття розгортається в інформаційній добі, яка характеризується тотальним застосуванням інформаційно-технологічних інновацій. Закономірно, що поширеність таких інновацій відображається на структурі, характері та сутності усталених соціальних практик, процесів та явищ.

Зокрема, поява мережі Інтернет призвела не лише до подвоєння реальності шляхом утворення фактично осяжної віртуальності, а й до виникнення супутніх явищ, таких як електронна комунікація, цифрові медіа, соціальні мережі тощо. Розвиток і поширеність у реальній повсякденній практиці електронної комунікації та соціальних мереж обумовили, за висловом М. Кастельса, появу нової соціальної морфології суспільства. Йдеться не про що інше, як про утворення мережевого суспільства. І саме цифрові комунікаційні технології та їх використання у реальній практиці людини стають тією точкою, навколо якої самоорганізується і на якій ґрунтується сутнісне й функціональне ядро такого суспільства та детермінанти соціальних змін. Наближення й налагодження сталих інтерсуб'єктних комунікативних зв'язків не лише сприяє зближенню різних культур, поширенню інформації, знання, а й видозмінюванню способів генерування та транслювання досвіду, культури, цінностей тощо. Закономірно, що така модифікація певним чином вплинула і на видозміну усталених соціальних

практик, на появу модерних соціальних явищ і процесів, яка досить почасти супроводжується виникненням нових ймовірних та реальних ризиків. У такому контексті постає проблема нівеляції їхньої негативної дії та пошуку релевантних способів їх упередження.

Мережа Інтернет виступає джерелом генерування ризику через такі специфічні можливості інтерсуб'єктної взаємодії, як просторово-часова доступність, інтерактивність, анонімність. Основним суб'єктом, котрий потрапляє під негативну дію ймовірних та реальних ризиків, що супроводжують інтерсуб'єктну взаємодію в інтернет-просторі, є дитина. Яким чином це відбувається і яких можливих векторів розвитку здатне набути, становить предмет наукового інтересу та соціального ризику, окресленого особливостями ризикованої поведінки у сфері інтернет-спілкування. Про масштаби впливу свідчить статистика: Україна наразі посідає 32 місце серед 198 країн за кількістю інтернет-користувачів у світі [7].

доступність, інтерактивність, анонімність. Основним суб'єктом, котрий потрапляє під негативну дію ймовірних та реальних ризиків, що супроводжують інтерсуб'єктну взаємодію в інтернет-просторі, є дитина. Яким чином це відбувається і яких можливих векторів розвитку здатне набути, становить предмет наукового інтересу та соціального ризику, окресленого особливостями ризикованої поведінки у сфері інтернет- спілкування. Про масштаби впливу свідчить статистика: Україна наразі посідає 32 місце серед 198 країн за кількістю інтернет-користувачів у світі [7].

Натомість, результати дослідження проведеного Інститутом

соціології НАН України у 2009 році, показали: переважна більшість вчителів, дітей та їхніх батьків не поінформовані про потенційні ризики для дітей в Інтернеті та про те, як їх уникнути; 22% дітей-респондентів періодично потрапляють на сайти для дорослих; 28% дітей, побачивши в Інтернеті рекламу алкоголю або тютюну, хоч раз спробували їх купити, а 11% намагалися купити наркотики; понад 28% опитаних дітей готові переслати через Інтернет свої фотографії незнайомцям; 17% без коливань погоджуються повідомити інформацію про себе та свою родину: місце проживання, професію, графік роботи батьків [3,с. 9]. Подальші дослідження засвідчують, що вплив інтернет-мережі на свідомість дітей зростає.

Більшість батьків, учителів, соціологів, науковців, що досліджують інтернет-комунікацію і соціальні мережі, зазначають: поводження дітей в інтернет-просторі є занадто легковажним, вони не усвідомлюють потенційних небезпек, з якими можуть зіштовхнутися. Також акцентується на тому, що діти приділяють мало уваги убезпеченню своєї приватності в мережі. Зокрема, показовим є дослідження, проведене у 2013 році групою дослідників (M. Madden, A. Lenhart, S. Cortesi, U. Gasser, M. Duggan, A. Smith, M. Beaton), які відмічають, що 9% опитаних підлітків «дуже» стурбовані можливістю доступу третіми особами до інформації у соціальних мережах.Опитування продемонструвало, що молодші підлітки користуються соціальними мережами значно частіше, ніж старші підлітки, і теж дуже стурбовані» доступом третіх осіб до інформації, яку вони розміщують (17% проти 6%)» [8]. «Батьки, навпаки, висловлюють високий рівень занепокоєння з приводу того, яку інформацію можна дізнатися про поведінку їхніх дітей в

Інтернеті» [8]. Проте така стурбованість батьків, вчителів, соціологів, науковців не вичерпується лише можливістю доступу третіх осіб до приватної інформації дітей. Зокрема, досить часто акцентується увага на самому характері спілкування дитини з іншими, на глибоко психологічних наслідках такого спілкування, на можливості переходу віртуального спілкування до фізичного контакту у різних варіаціях. Можна зробити припущення, що спілкування в інтернет-мережі є здебільшого агресивним або переважно супроводжується негативними конотаціями. Проте це припущення частково спростовується результатами спільного дослідження А. Гараса, Д. Гарсіа, М. Сковрона, Ф. Швейцера. Зокрема, учені, розробивши модель і алгоритми дослідження онлайн-чатів та проаналізувавши великий масив даних, дійшли таких висновків: в онлайн-чатах, де користувачі не розкривають свою особисту ідентичність, вони все ж «поводяться відповідно певних соціальних норм, тобто існує явна тенденція висловлювати свою думку в нейтральній позитивній манері, уникаючи прямих конфронтацій або емоційних дебатів» [6]. Одна з причин такої поведінки, на думку дослідників, полягає у багаторазовій взаємодії, що лежить в основі онлайнових чатів. Оскільки, як продемонстрував аналіз, більшість користувачів регулярно повертаються до віртуальної реальності, щоб зустрітися з тими користувачами, яких вони вже знають. Це ставить їх поведінку в певні соціальні рамки і змушує поводитися аналогічно поводженню у реальному житті. Науковці роблять висновок, що онлайн-моделі спілкування не дуже відрізняються від загальної автономної поведінки, якщо така взаємодія повторюється і планується надалі [6]. Такі висновки можна певним чином екстраполювати і на моделі спілкування в

інших соціальних мережах віртуального простору.

Відтак, простежується певна колізія між переважно етичними особистісними моделями поведінки в інтернет-просторі та реальними явищами з негативною модальністю, що супутні інтернет-спілкуванню.

Однак яким чином їх можливо осягнути, описати і зрозуміти внутрішню логіку їх існування? Вочевидь, шляхом уведення поняття «ризикована поведінка» [2].

Поняття «ризикована поведінка» щодо простору Інтернет-спілкування знаходимо в доробку А. Данілової: «***Ризикована поведінка у сфері Інтернет-спілкування*** *– це тип поведінки, що характеризується необдуманими та нерозсудливими діями під час спілкування в Інтернет- мережі, внаслідок необізнаності чи недостатньої поінформованості відносно комунікативних ризиків, в результаті яких є ймовірність порушення фізичного та(або) психологічного здоров'я чи інших небезпек, як для самого користувача Інтернету, так і для його оточення*» [4, с. 201]. Трактуючи ризиковану поведінку у сфері інтернет-спілкування, дослідниця визначає ***потенційні ризики***, які існують у всесвітній павутині та групує їх у чотири класи:

- контентні ризики;
- електронні ризики;
- споживчі ризики;
- комунікативні ризики.

Контентні ризики – це нелегальні або шкідливі матеріали (тексти, картинки, аудіо, відеофайли, посилання на сторонні ресурси), що містять насильство, агресію, еротику чи порнографію, нецензурну лексику, інформацію, яка може провокувати ксенофобію,

насилля та жорстокість стосовно людей чи тварин, пропаганду анорексії і булімії, суїциду, азартних ігор, наркотичних речовин і т.д., не відповідають віковим особливостям і негативно впливають на фізичне та психічне здоров'я дітей. Умовно такі ризики можна розподілити на дві групи: незаконні (порнографія, наркотичні речовини) та неетичні (азартні ігри, пропаганда шкідливого способу життя). Контентні ризики іноді пов'язані з іншими типами інтернет-ризиків. Наприклад, перегляд деяких відеоматеріалів може призвести до зараження комп'ютера вірусами і втрати важливих даних. Дія вірусів проявляється по-різному: від різноманітних візуальних ефектів, що заважають працювати, до повної втрати інформації.

Електронні ризики (кібер-ризики) розцінюються як ймовірність втрати персональної інформації, в результаті вірусної атаки, онлайн-шахрайства (фішинг, фармінг), спам-атаки, роботи шпигунських програм та ін. Небезпечне програмне забезпечення здатне поширюватися на персональний комп'ютер не лише через компакт-диски або інші носії, але й через електронну пошту за допомогою спаму або скачаних з Інтернету файлів. Зібрана інформація може містити список рекламних сайтів, на які переходить користувач під час серфінгу в Інтернеті; особисту інформацію (ім'я, адресу та номер телефону); веб- сторінки, які відвідує користувач, та відомості форм, які він заповнює на цих сторінках; перелік файлів, які завантажує користувач на свій комп'ютер; інформацію, необхідну для доступу до Інтернету та інше [1; 3, с. 12 – 18].

Споживчі ризики розуміють як зловживання в Інтернеті правами споживачів (придбання товару низької якості, фальсифікована продукція, втрата грошових коштів без придбання

товару або послуги, розкрадання персональної інформації з метою кібер-шахрайства та ін.). Окрім того, діти та молодь здійснюючи онлайн-покупки, можуть витрачати кошти своїх батьків. Оскільки шахрайство в мережі здійснюється з використанням різних технічних засобів, то деякі його види належать до електронних чи комунікативних ризиків, оскільки можуть передбачати встановлення контакту з жертвою (наприклад, за допомогою електронного листування і СМС, які іноді завершуються і реальними зустрічами).

Комунікативні ризики пов'язані з міжособистісними відносинами інтернет-користувачів і містять ризик бути ображеним. (Наприклад: незаконні контакти (домагання дітей, грумінг), кіберпереслідування, кібербулінг та ін. Для таких цілей використовуються різні чати, онлайн- месенджери (ICQ, Googletalk, Skype та ін.), соціальні мережі, сайти знайомств, форуми, блоги і т.д.). Комунікативні ризики охоплюють
«незаконний контакт» і «кіберпереслідування» (або кібербулінг), тролінг, виманювання інформації про дитину та її сім'ю з метою подальшого пограбування, шантажу, отримання недостовірної чи неперевіреної інформації.

Незаконний контакт – це спілкування між дорослим і дитиною, при якому дорослий намагається встановити відносини для сексуальної експлуатації дитини. Незаконний контакт виявляється у формі домагання або грумінгу. Домагання – поведінка, яка порушує недоторканність приватного життя, може полягати у прямих або непрямих словесних образах чи погрозах, недоброзичливих зауваженнях, грубих жартах, небажаних листах або дзвінках, демонстрації образливих або принизливих фотографій, залякуванні

або в інших подібних діях. Грумінг – встановлення дружніх відносин з дитиною для її використання у сексуальних цілях.

Кіберпереслідування (або кібербулінг) – це переслідування користувача повідомленнями, що містять образи, агресію, сексуальні домагання за допомогою різних інтернет-сервісів. Також кіберпереслідування приймає такі форми, як обмін інформацією, контактами; залякування; хуліганство (інтернет-тролінг); соціальне бойкотування. За формою кібербулінг може бути не лише вербальною образою, але й у вигляді фотографії, зображення або відео жертви, відредагованих так, щоб принизити людину. При цьому крім розсилки образливих повідомлень і розміщення принизливих матеріалів, зображень або відеозаписів, має профіль або сторінку жертви і організовує спам-розсилку по всіх контактах жертви. Нерідко кібербулінг

бере свій початок у реальних відносинах, і в цьому випадку жертва знає своїх кривдників. Коли ж булінг починається в Інтернеті, важливо впевнитися, щоб він не переріс у реальне насилля над дитиною.

Тролінг - це психологічний та соціальний феномен, що зародився в Інтернеті протягом 1990-х років. Інтернет-тролями, або просто тролями у Всесвітній мережі називають людей, котрі спеціально публікують провокаційні статті чи повідомлення (на форумах, в групах новин Usenet, у вікі-проектах), завдання яких – викликати конфлікти між учасниками, флейм, образи тощо.

Створення у мережі профайлів (сторінок) для виявлення інтересів дитини. Більшість наявних соціальних мереж заохочують користувачів надавати якомога більше особистої та конфіденційної

інформації (прізвище та ім’я, домашня адреса, номери телефонів, місце роботи, інтереси). Шахраю неважко обрати потенційну жертву та вивчити її за наданою у профайлі інформацією. Користувачі викладають подібні дані у більшості випадків добровільно, не усвідомлюючи можливих наслідків такої необережності. Діти охоче розміщують фотографії, інколи пікантні, які можуть також бути використані шахраями. Вони не замислюються над тим, що опублікована в Інтернеті інформація залишається у мережі назавжди [1, с. 286 – 300].

Наслідком комунікативного ризику, що пролонговується у реальній соціальній дійсності, є самогубство дітей, спровоковане та стимульоване їх участю в соціальних мережах у «групах смерті», зокрема і в таких, як:
«Розбуди мене в 4.20», «Море китів», «Кити пливуть вверх», «Синій кит» тощо. Отже, робимо висновок, що одними з найнебезпечніших для життя, здоров’я та гідності школярів є саме комунікативні ризики. Їх наслідки можуть суттєво вплинути на психічне та фізичне здоров’я. Отже, актуалізується питання можливості з’ясування наявності таких ризиків.

Звертаємо увагу, що у дослідженні інтернет-спілкування старшокласників виникають проблеми процедурного та дослідницько- інструментального характеру. З огляду на це рекомендуємо використання

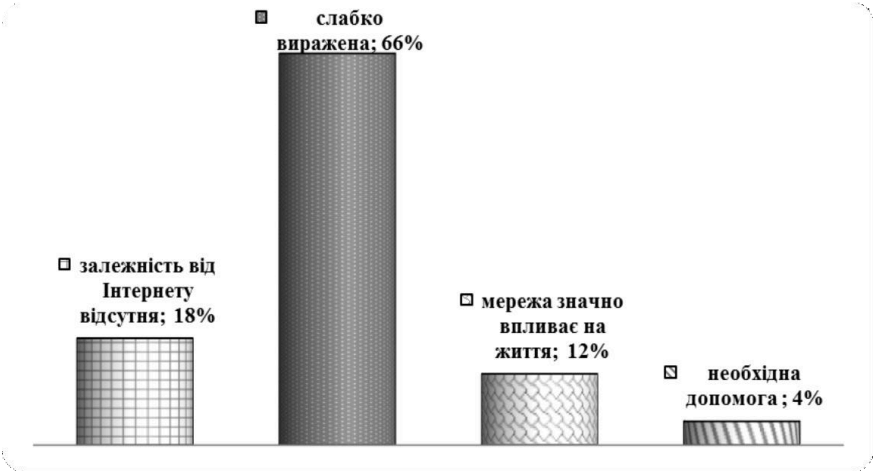

Результати діагностики інтернет-залежності за тестом Кімберлі Янг

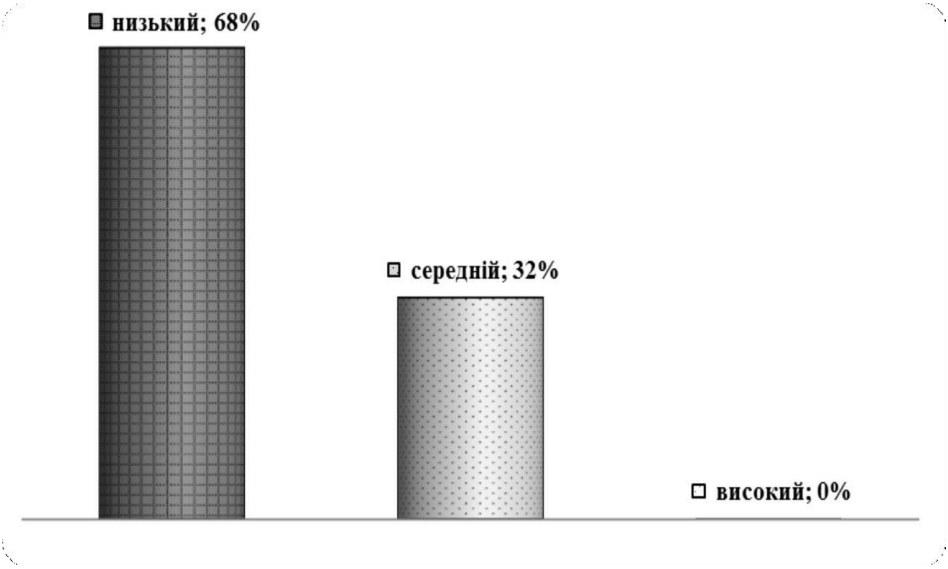

Рис. 2.2. Рівні кіберкомунікативної залежності

Так, із 87 респондентів, які взяли участь в опитуванні, 68% продемонстрували низький рівень кіберкомунікативної залежності, 32% – середній рівень кіберкомунікативної залежності, що, згідно з алгоритмом аналізу опитувальника, свідчить про негативний вплив соціальних мереж на життя опитаних школярів.

Опитування передбачало також застосування анкети для старшокласників з метою визначення:

- поінформованості щодо наявності та сутності ризиків в інтернет- мережі;
- вмотивованості до безпечної поведінки в інтернет-мережі;
- наявності ризикованої поведінки старшокласників у сфері інтернет-спілкування та потенційних загроз;
- схильності до певних типів інтернет-залежності.

За результатами опитування було з’ясовано міру поінформованості старшокласників про контентні, електронні, споживчі, комунікативні фнтернет-ризики (рис. 2.3).

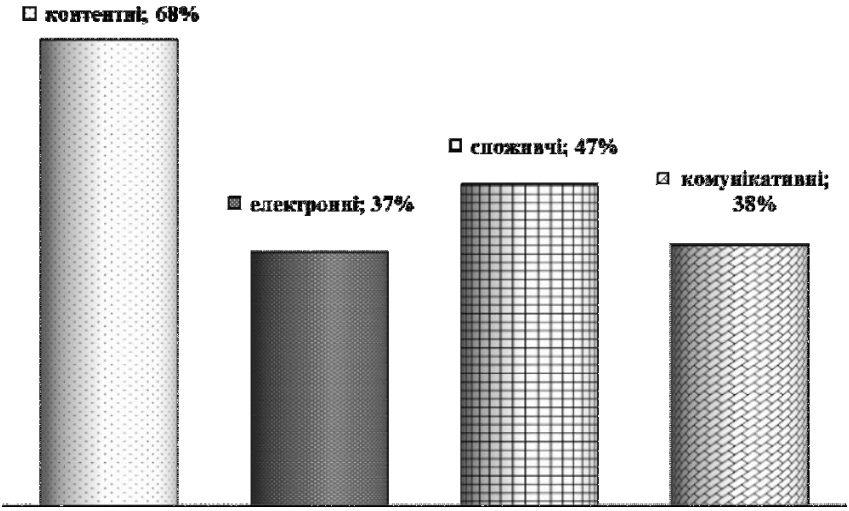

Рис 2.3. Поінформованість старшокласників щодо видів інтернет-ризиків

Існування контентних ризиків відомо 68% опитаних; 37% учнів старших класів володіє інформацією щодо електронних ризиків, про споживчі ризики знає 47% школярів, про комунікативні ризики 38% старшокласників. Ці показники унаочнюють також наявність диспропорції стосовно такої обізнаності. Майже половина респондентів зазначили, що знають про контентні та споживчі ризики у цифровому просторі. Такий високий відсоток обумовлений тим, що майже кожен сучасний старшокласник як користувач соціальних мереж, електронної пошти, будь-якої іншої цифрової комунікативно-ігрової продукції (яка передбачає вихід в інтернет-мережу) стикався з інтенсивними спамовими повідомленнями, із повідомленнями, які несуть загрозу цифровій техніці на програмному рівні (розсилання вірусів під виглядом звичайного листа) тощо.

Високий рівень обізнаності старшокласників щодо споживчих інтернет- ризиків пов’язується з високим рівнем розвитку

інтернет-торгівлі та послуг та свідчить про те, що сучасна учнівська молодь добре про них поінформована, цікавиться і навіть використовує, зважаючи на ризик шахрайства (отримати товар низького рівня якості). 47% з числа досліджуваних старшокласників такі ризики усвідомлюють.

Комунікативні та електронні ризики в рейтингу обізнаності посідають нижчі позиції, оскільки їх небезпека не сприймається учнями старших класів як суттєва.

У своїх відповідях опитувані конкретизують ризики інтернет-спілкування, з якими вони або їх друзі чи однокласники зіштовхувалися безпосередньо. Переважна кількість респондентів вказали такими тролінг, створення у мережі профілів з докладною інформацією про себе, розміщення в інтернет-мережі та пересилання особистих фотографій. У середньому співвідношення таких випадків лежить в межах 1:6 і 1:7. Тобто, наприклад, на один випадок кіберпереслідування припадає сім випадків тролінгу.

Питання анкети, спрямоване на виявлення домінантного виду інтернет- діяльності, передбачало ранжування найбільш поширених сучасних видів активності у цифровому просторі, кожен з яких є відкрито і потенційно небезпечним чи може набувати ознак ризику у короткострокових перспективах (рис. 2.4).

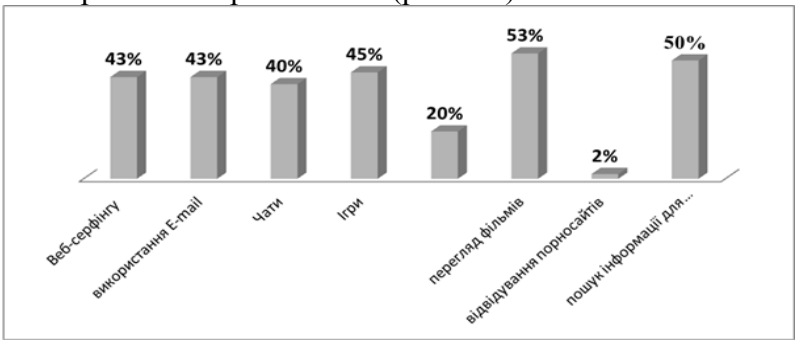

Рис. 2.4. Перевага діяльності в інтернет-мережі

Варто підкреслити, що відображено лише інформацію щодо гранично високих виборів виду діяльності старшокласників у цифровому просторі, яка оцінювалася за маяками «часто» і «дуже часто». Водночас, порівняння цієї гістограми з рівнем обізнаності щодо видів інтернет-ризиків є показовим, оскільки надання переваги беззмістовним видам діяльності в інтернет-мережі (веб-серфінг, чат тощо) закономірно підвищує ймовірність появи контентних, комунікативних та електронних ризиків. 2% старшокласників-хлопців визначили пошук і перегляд контенту сексуального характеру, за їх поясненням, «для гумору» та підкреслення власної маскулінності. Така поведінка підтверджує загальну тенденцію в опитуваннях (навіть анонімному анкетуванні): суспільно табуйовані питання або питання, які перебувають на межі суспільної моральності й аморальності, обумовлюють неусвідомлене самоцензерування респондента. Старшокласниці ставили в анкеті відмітку 0 або взагалі залишали незаповнене поле, що свідчить про їх дистанціювання від суспільно несхвальних явищ або небажання про такі факти розповідати публічно.

З отриманих даних можна також судити про основних агентів та міру довіри до каналів інформування стосовно інтернет-ризиків

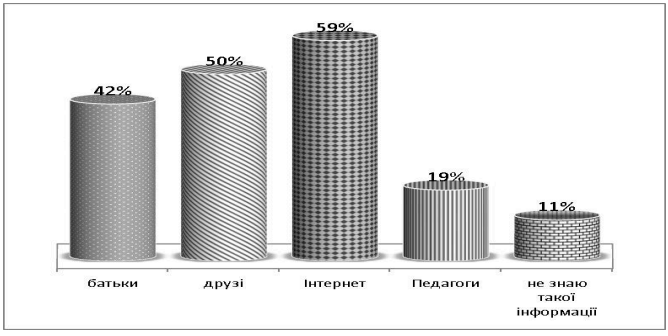

(рис. 2.5).

Рис. 2.5. Основні агенти інформування про інтернет-ризики

Ранжування відсоткових значень, отриманих у результаті опитування старшокласників продемонструвало, що на першому місці інформаційним каналом виступає сама інтернет-мережа. Така ситуація є досить типовою. Позаяк використання ресурсів інтернет-простору, оперативність пошуку інформації, доступність такої інформації, комунікативне зближення з компетентними користувачами дають можливість швидкого знаходження відомостей про ризик, які вирізнятимуться повнотою і варіативністю. На другому місці перебувають друзі, які, будучи активними користувачами мережевих технологій, вже стикалися з певними проблемами цифрового простору або мають відповідні знання про них. Батьки посідають третю сходинку, оскільки намагаються убезпечити власну дитину від можливих проблем та дещо гіпертрофовано сприймають шкоду від цифрових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних (гіпертрофовано упереджене ставлення до ТВ трансформувалося на гіпертрофовано упереджене ставлення до Інтернету). Це обумовлює сімейну практику захисту дітей від мережевих небезпек, яка може набувати різних форм. Але в розглянутому випадку виникає питання авторитетності думки і дієвості заборон батьків.

Шляхом опитування соціальних педагогів, практичних психологів, класних керівників визначалася міра їх поінформованості щодо наявності та сутності ризиків інтернет-мережі, розуміння необхідності здійснення соціально-педагогічної підтримки старшокласників з ризикованою поведінкою у сфері інтернет-спілкування, визначення

використовуваних ними для цього методів та технологій соціально-педагогічної роботи (рис. 2.6).

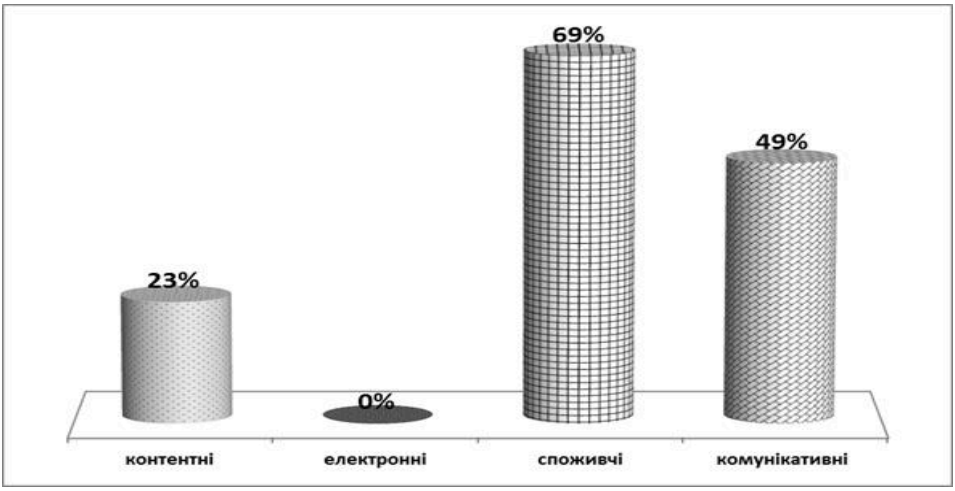

Рис. 2.6. Обізнаність педагогів з видами інтернет-ризиків

Прикметно, що педагоги більшу увагу концентрують на таких видах інтернет-ризиків: споживчі (69%) та комунікативні (49%). Щодо споживчих ризиків, то ситуація обумовлена аналогічними причинами, що і в опитаних старшокласників. Стосовно ж комунікативних ризиків, то педагоги розуміють простоту переходу звичайного інтернет-спілкування у деструктивний комунікативний акт, який безпосередньо чи опосередковано позначається на особистості дитини.

На думку опитаних учителів проблема інтернет-залежності серед учнів старших класів та демонстрації ними ризикованої поведінки під час комунікації у цифровому просторі існує. Зокрема, на прямі відкриті запитання анкети було отримано відповіді «так» і «ні» у наступних відсотках (рис.2.7).

% опитаних з числа опитаних учителів стверджують, що серед

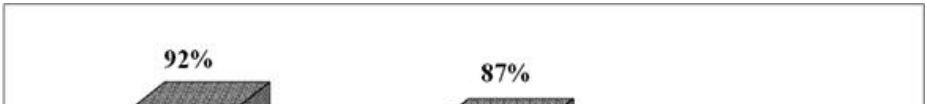

старшокласників існує проблема інтернет-залежності, а 82% вважають, що учні демонструють ризиковану поведінку у сфері інтернет-спілкування.

2.7. Порівняння наявності інтернет-залежності і демонстрування ризикованої поведінки учнями (думка вчителів).

13% опитаних педагогів зазначили, що таких проблем немає або вони не є значущими. Водночас 85% педагогів акцентують увагу на недостатності власних знань щодо проблеми і способів її розв'язання. 14% відповіли, що такі методи і форми вони використовують, але їх не назвали. Така ситуація має об'єктивне пояснення.

Одним із маркерів ризикованої поведінки в інтернет-просторі може виступати можливість вибору і те, яким чином користувач співвідносить свої дії та вчинки з такою можливістю. У процесах, що відбуваються в соціальних медіа інтернет-простору, демаркаційна лінія між можливими альтернативами розмивається через принципову неповноту інформації або її викривлення. У комунікативних ситуаціях Інтернету за рахунок таких специфічних атрибутів мережі, як анонімність, інтерактивність, просторово-часова доступність, невідповідність інформації реальності, відсутність особистісного фізичного контакту певним чином модифікується сама інтерсуб'єктна взаємодія та апріорна можливість вибору. Саме такі атрибути та прикметні ознаки мережі привносять елемент невизначеності у вибір, що імпліцитно містить ризик та частково детермінує ризиковану поведінку.

З огляду на це варто диференціювати ризиковану поведінку у сфері інтернет-спілкування ще й за типом ймовірної можливості

вибору і вчинком, а саме на:

✔ спорадичну (ситуативну), що обумовлена комунікативною ситуацією інтернет-простору, яка спричиняє випадковий некритичний вибір і не має свого продовження у часі;

✔ системну ризиковану поведінку, коли з апріорної можливості вибору дій у комунікативній ситуації старшокласником інтуїтивно обираються дії, які примножують ризик і мають своє продовження у часі.

Така специфічна модальність ризикованої поведінки, її лабільність обумовлює доповнення традиційного діагностичного інструментарію аналізом конкретних комунікативних ситуацій в інтернет-просторі, в які залучені старшокласники, та аналізом їх вибору і способів самореалізації в них.

Унікальна природа ризикованої поведінки у сфері інтернет-спілкування певним чином обмежує традиційні способи соціально-педагогічного впливу на старшокласника. Проте можливе використання певної традиційної схеми впливів, що складається з таких взаємопов'язаних блоків:

❖ інформаційного.

Саме пособі інформування про наявні комунікативні ризики в інтернет-просторі, тим паче подане у вигляді традиційної *лекції*, буде малодієвим, якщо лектор не є впевненим користувачем соціальних мереж та ІКТ-засобів. Хоча надання інформації про ймовірні ризики і наслідки є базовим етапом профілактичної роботи. У такому інформативному процесі важливо продемонструвати можливість виходу наслідків ризикованої поведінки за межі «анонімної» мережі Інтернет. Унаочненим прикладом є ряд репортажів у ЗМІ щодо

наслідків діяльності груп Вконтакті, наприклад,
«Розбуди мене в 4.20», «Море китів», «Кити пливуть вверх» тощо або ж наслідків кібербулінгу. Найбільш дієвим інформаційний блок стане тоді, коли інформація щодо ризикованої поведінки буде представлена запрошеним лектором-фахівцем (представником кіберполіції, адміністратором груп у соціальних мережах, іншими компетентними з цього питання особами);

❖ ціннісного.

Другий блок обов'язковим чином має передбачати формування ціннісної спрямованості на особистість Іншого, його буття у розмаїтті інтересів та проблем. У такій площині продуктивним видається застосування стандартизованого інструментарію з арсеналу соціального педагога, модифікованого відповідно до специфіки ризикованої поведінки у сфері інтернет-спілкування. У межах цього блоку доцільним буде проведення ряду *виховних годин* на кшталт *«Кібербулінг і його наслідки»,*
«Тролінг і межі прийнятності», «Віртуальність vs реальність»;

❖ спонукального.

Необхідно спонукати старшокласників до ініціювання та розроблення ціннісно і соціокультурно орієнтованих інтернет-проектів, наприклад, для *презентації доброчинних соціальних заходів*, які реалізують учні школи з метою допомоги різним вразливим категоріям дітей, сімей, людей похилого віку, захисників Вітчизни і т. д. Зрозуміло, що проведення такої презентаційної діяльності, здебільшого, залишатиметься на рівні загальноосвітнього навчального закладу.

Також до підтримки безпечної поведінки школяра в

інтернет-мережі бажано залучати батьків, які компетентні у комп'ютерних технологіях і можуть навчити цьому інших. У домашніх умовах батьки здатні здійснювати обмежений контроль за інтернет-діяльністю дитини відповідно до спеціально розробленої програми «Домашній контроль» [1].

Питання на закріплення:

1. *Як проявляється ризикована поведінка у сфері інтернет-спілкування?*
2. *Які атрибути інтернет-мережі сприяють виникненню ризикованої поведінки?*
3. *Назвіть найпоширеніші ризики в інтернет-мережі?*
4. *Як можна убезпечити ймовірність негативних наслідків інтернет- спілкування?*

Література

1. Алєксєєнко Т. Ф. Особливості комп'ютерних та Інтернет захоплень, інших інтересів дітей, потенційні можливості їх батьківського контролю / Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики : монографія / Т. Ф. Алєксєєнко. – К. ; Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 437 с.
2. Алєксєєнко Т. Ф. Ризикована поведінка : посібник / Т. Ф. Алєксєєнко, С. В. Кушнарьов. – Вінниця : Планер, 2013. – 172 с.
3. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі : навчально-методичний посібник / А. Б. Кочарян, Н. І. Гущина. – Київ, 2011. – 100 с.
4. Данілова А. П. Ризикована поведінка старшокласників у сфері Інтернет-спілкування / А. П. Данілова // Теоретико-методичні

проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам’янець- Подільський : Видавець Зволейко Д.Г., 2015. – Вип 19, кн. 1. – С. 194–203.

5. Динаміка використання Інтернет в Україні [Електронний ресурс]. Режимдоступу:http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=199&page1
6. Garas, A., Garcia, D., Skowron, M. & Schweitzer, F. (2012) *Emotional persistencein online chatting communities*. Scientific Reports 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nature.com/articles/srep00402.
7. Internet Usersby Country (2014) [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.internetlivestats.com/internet-users-by-country/
8. Madden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M., Smith, A., & Beaton, M. (2013).*Teens, socialmedia, andprivacy*. Washington D.C.: Pew Research Center's Internet & American Life Project [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.pewinternet.org/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy/